

Rapunzel.

9 dec 2017–3 feb 2018

HELSINGBORGS
STADSTEATER

Välkommen till sagan om Rapunzel.

I sagan om Rapunzel ger en nybliven mamma bort sitt barn till en häxa, i utbyte mot en magisk växt som hon inte kan sluta äta. Barnet Rapunzel växer upp, älskad av den nya häxmamman som vill ge henne allt, utom frihet. Hon stänger in Rapunzel i ett torn utan dörrar. Men i tornet upptäcker Rapunzel att hon har en röst. Den leder henne ut på en krokig och farlig väg – men om hon går den till slut, så kan hon hitta både friheten och en borttappad kungason.

Rapunzel handlar om hur det är att vänta. Och längta. Om att bli både bortbytt och bortskämd. Om att ha världens längsta fläta, men världens minsta röst. Tills man börjar sjunga, så tornet man är inmurad i skakar. Och sen kan vad som helst hända.

Bearbeta föreställningen tillsammans

Teater kan vara läskigt, roligt, konstigt eller chockerande, men något av det bästa med teater är att man speglar sig själv i det man ser. Föreställningen fungerar helt enkelt som en reflektionsyta för ens egna bekymmer och värderingar. Som lärare behöver man inte vara expert på en teaterföreställning. Du som lärare är också en åskådare, och har precis som dina elever din egen upplevelse av det ni har sett tillsammans.

Det är viktigt att bearbeta de upplevelser man har haft, eftersom det skapar möjlighet till en djupare förståelse för det man har varit med om. På så sätt uppstår också möjligheten att ta del av andras helt egna tolkningar utan att för den sakens skull bli oeniga om vem som har rätt eller fel.

Kärt barn har många namn

– Rapunzel i historien

”Pappa, vad handlar den här sången om?” brukar min son fråga när vi lyssnar på musik. Om kärlek, är det givna svaret, lika entydigt som enfaldigt. För temat är måhända kärlek i merparten av fallen, men det är samtidigt för litet och för mycket sagt. Vi kunde säga med professor emeritus Lars Lönnroth att det är en för bokstavlig tolkning – en tolkning som förbiser ”den dubbla scenen”.

För de flesta av oss är Rapunzel mest känd genom bröderna Grimms sagor. Men Rapunzel har inte alltid hetat Rapunzel, och den är – liksom många liknande sagor – framför allt en folksaga vars muntliga tradition har långt längre rötter än dess nedskrivna versioner. En gång i tiden var Rapunzel mest känd under namnet Petrosinella, en slags persilja. Första gången historien blev nedtecknad var så tidigt som på 1600-talet, då en man vid namn Giambattista Basile lät trycka den i sagosamlingen *Lo cunto de le cunti* (Sagornas saga). I den här sagan finns ingen man som stjälar åt sin gravida fru, det är istället frun själv som stjälar persilja från grannen, en trollpacka. När hon blir ertappad lovar hon bort sitt nyss födda barn för att rädda sitt eget liv. Basile skrev sagan på napolitansk dialekt och boken förblev tämligen okänd för omvärlden. Det var först när den franska aristokraten, med det krångliga namnet, Charlotte Rose de Caumont de la Force publicerade en egen version av sagan som Rapunzel nådde verklig ryktbarhet. Den här gången hette hon inte Petrosinella utan Persinette, franskans namn för persilja. I La Force saga liknar Basiles, men trollpackan har istället blivit en fe och bor i ett luxuöst hus. När bröderna Grimm så skrev sin version blev fen en häxa, och all lyx försvann. Persinette bytte namn till Rapunzel, och de skrev till det som kommit att bli sagans mest berömda replik: ”Rapunzel, Rapunzel släpp ner ditt långa hår”.

Rapunzel är med andra ord en berättelse som ändrar sig med tiden. I vår version - som är en mix av flera källor - är det längtan efter, och önskan om, att få vara *sin egen* som står i centrum. Mittemellan självupptagna föräldrar och överbeskyddande styvmammor står ett barn som försöker bli lyssnad på.

Folksagor som Rapunzel manar, som psykologen Bruno Bettelheim säger, ”genom sin öppna form, fram bilder som gör att barnet kan gestalta sina fantasier och med hjälp av dem ge sitt liv en bättre inriktning.

Häxan

I alla tider har människor varit rädda för det okända, för monster och för människor som man inte förstår sig på. Häxan, som funnits i vår idévärld i tusentals år som en slags symbol för "den läskiga Andra", har blivit en populär figur i kulturen: hatad, förnedrad och farlig men också älskad. I allt från *Hans och Greta*, *Törnrosa* och *Snövit*, till Shakespeares *Macbeth*. Från *Magica de Hex* i *Kalle Anka* till tv-seriens *Sabrina Tonårshäxan* finns hon. Häxan är ett hot mot världen hon lever i, men också en hjälte. Hon vänder världen på huvudet. Hon sysslar med magi, istället för att gå på arbete. Hon ute om natten istället för om dagen. Hon bor i skogen och inte i staden. Hon är vänner med djur istället för människor. Hon vill behålla *Rapunzel* istället för att låta henne växa upp. Häxan har i historien ofta varit sinnebilden av den elaka, samtidigt kan den som känner sig annorlunda känna igen sig i henne. Att vara häxan är en fångenskap, men i leken också en frihet: friheten att få göra det konstiga.

Häxan i *Rapunzel* är inte en, men flera. Eller en i flera kroppar. Hon är både elak och beskyddande. Rolig och dum. En vän och en ovän. Lite som vi alla kan vara ibland. Så vem är en häxa egentligen, kanske är din lärare en häxa? Eller din plastmamma? Eller tanten på ICA? Eller hon som river biljetterna på teatern?

Diskutera

- Varför finns häxor?
- Vad kännetecknar en häxa?
- Vem är en häxa?
- Vad tänkte eller kände du om häxan i föreställningen?

Det hänger på håret

Varför är det så många som öppnar sitt hjärta för frisören? Varför klipper man sig när man har en kris? Vilken religion signalerar din frisyra? Varför anses blont och rakt hår så eftersträvänsvärt? Håret är kort sagt en del av vår livsstil, och säger något om oss som individer, men även om samhället vi lever i. Barns hår har också stor betydelse, även om de själva sällan bestämmer över det. Långt eller kort. Kammat eller tovtigt. Utsläppt eller flätat.

Hår har kort sagt betydelse, och har så alltid haft. Sagan om Rapunzel och hennes magiska hår kan härledas till den bibliska myten om Simson som är känd för sin fysiska styrka, som satt i det långa håret. I Rapunzel handlar på sätt och vis allt om hår. Håret växer. Håret är i vägen. Håret är ett fängelse. Håret är räddningen. Man klättrar i håret. Man hänger i håret. Man klipper i håret.

Diskutera

- Vem bestämmer över ditt hår?
- Vad betyder det att ha flätor?
- Vad berättar en lugg?
- Vilken är din drömfrisyra?

Rösten

Nästan alla har en röst. Men vems är den, rösten alltså? Hur låter den? Kanske är den vilse, kanske är den precis där den ska vara, ibland är det svårt att veta. Rapunzel sjunger för att höra sig själv – och för att höras.

Vilka är vi? Vad är livet? Hur känns det att vara jag? När vi behandlar ämnen så stora, vilka känns lika självklara som fullständigt obegripliga, så måste vi tillåta oss att inte försöka förstå allt. Det går nämligen inte. Vi kan känna det, men vi kan inte alltid tänka det. I föreställningen Rapunzel sjungs det mycket. Här är en sång man kan sjunga tillsammans.

[sång]

Rapunzel, rapunzel, rapunzel
Släpp ner långa flätan din
Rapunzel, rapunzel, rapunzel
släpp din kära mamma in
Rapunzel, rapunzel, rapunzel,
Släpp ner ditt långa, starka hår
Rapunzel, rapunzel, rapunzel
så att till tornet ditt jag når

Rapunzel, rapunzel, rapunzel
Mitt kära barn kan häxan få
Rapunzel, rapunzel, rapunzel
om jag får äta blommor blå
Rapunzel , rapunzel, rapunzel
Din pappa väntar länge än
Rapunzel , rapunzel, rapunzel
på att få dig tillbaks igen
Rapunzel, rapunzel, rapunzel, rapunzel
Jag väljer själv mitt eget slut
från tornet ska jag flyga ut... Rapunzel...

Lästips

Bettelheim, Bruno, "Sagens förtrollade värld: folksagornas innebörd och betydelse", Norstedts, 1987.

Hällström, Catharina (red), "Tillbaka till framtiden: barnkultur i dialog med vårt förflutna", Centrum för barnkulturforskning, 2017

Helander, Karin, "Barndramatik och barndomsdiskurser", Studentlitteratur, 2014

